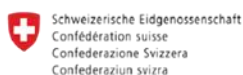

СЕКТОРСКА АНАЛИЗА за
ЗДРАВСТВЕНАТА И ПРОТИВПОЖАРНАТА ЗАШТИТА НА МЛАДИТЕ
ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Citizens for change!

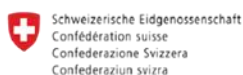

Нарачател: Здружение Центар за млади Пелагонци ЕТНОС – Дебреште

Автор: Весна Шапкоски

Документот е изработен во рамките на проектот „Младински политики по мерка на младите“, финансиран од владата на Швајцарија преку програмата Цвика мобилитас. Носител на проектот е Про Локал Битола.

ноември, 2024

СОДРЖИНА

ВОВЕД	5
МЕТОДОЛОГИЈА	7
ЦЕЛИ НА АНАЛИЗАТА	7
ВРЕМЕНСКИ И ПРОСТОРЕН ОПФАТ	7
ХИПОТЕТСКА РАМКА	8
МЕТОДОЛОШКА РАМКА	8
ОПШТИ ДЕМОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ	10
АНАЛИЗА	11
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО ОПШТИНИТЕ НА ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН	11
<i>Нормативна рамка на национално и локално ниво – деск истражување</i>	11
<i>Анализа на фактичка состојба – примарно истражување</i>	17
<i>Здравствената заштита на локално ниво и младите - Зошто идентификуваните проблеми/потреби се важни за младите?</i>	21
ПРОТИВПОЖАРНА ЗАШТИТА ВО ОПШТИНИТЕ ОД ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН	24
<i>Нормативна рамка на национално и локално ниво – деск истражување</i>	24
<i>Анализа на фактичка состојба – примарно истражување</i>	30
<i>Противпожарната заштита на локално ниво и младите - Зошто идентификуваните проблеми / потреби се важни за младите?</i>	34
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	36
Референци:	40
Прилог 1: Онлајн прашалник	42

Листа на користени кратенки:

- ЕЛС – Единица на локалната самоуправа
- ЕУ – Европска Унија
- ЗЕЛС – Зедница на единици на локалната самоуправа
- ЈЗУ – Јавна здравствена установа
- ТППЕ – Територијална противпожарна единица
- ПП заштита – противпожарна заштита
- ПП апарат – противпожарен апарат.

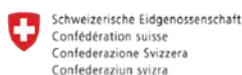

ВОВЕД

Здравствената и противпожарната заштита се многу важни сектори кога станува збор за зачувување и унапредување на јавното здравје и јавната безбедност, па затоа од особено значење е како истите се застапени во политиките и активностите не само на централната туку и на локалните власти. Притоа, младите се директно засегнати како од позитивните практики кои се имплементираат во овие сектори така и од проблемите и недостатоците кои постојат, со оглед на фактот што овие области директно влијаат на нивниот развој, квалитет на живот, како и личната и општа безбедност. Токму затоа, од клучно значење при креирањето на локални политики и мерки е да се имаат во предвид потребите на младите и пречките на кои тие наидуваат при нивно реализирање.

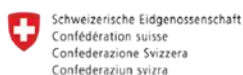
Од друга страна, секоја заедница се соочува со различни предизвици врз основа на фактори како што се животната средина, демографијата, социо-економскиот статус и друго. Така и жителите а особено младите од Пелагонискиот регион имаат одредени предизвици во пристапот до здравствена и противпожарна заштита кои можат да бидат слични но и да се разликуваат од оние во другите региони, како и да се разликуваат во рамки на самиот регион односно во урбаните и руралните делови од истиот. Овие предизвици треба да се идентификуваат и анализаат посебно за да можат да се дефинираат конкретни предлози до локалните власти за креирање политики кои се однесуваат на специфичните проблеми.

Оваа анализа има токму за цел утврдување на моменталната сотоостојба во делот на здравствената и противпожарната заштита на локално ниво во Пелагонискиот регион во однос на потребите на младите и дефинирање на конкретни препораки за подобрување на состојбите. На таков начин ќе се даде конкретен придонес за креирање одржливи политики по мерка на младите кои на подолг рок ќе придонесат кон унапредување не само во избраните сектори туку и во целокупниот општествен контекст. Анализата е изработена во рамките на проектот „Младински политики по мерка на младите“, финансиран од владата на Швајцарија преку програмата Цвика мобилитас, а нарател

на истата е граѓанската организација Центар за млади Пелагонци ЕТНОС од Дебреште. Анализата се подготвуваше во временскиот период јуни – ноември 2024 година.

МЕТОДОЛОГИЈА

ЦЕЛИ НА АНАЛИЗАТА

Општа цел

Општата цел на анализата е да се утврдат моменталната состојба во делот на здравствената и противпожарната заштита на локално ниво во Пелагонискиот регион во однос на потребите на младите и да се дадат препораки за подобрување на состојбите.

Специфични цели

Специфична цел 1: Да се утврдат надлежностите на локалните самоуправи во делот на здравствена и противпожарна заштита, како и постоечките политики и стратешки документи од овие области и степенот на нивна имплементација.

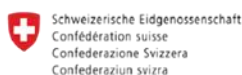
Специфична цел 2: Да се утврдат проблемите и потребите со кои се соочуваат институциите и граѓаните во областите на здравствената и противпожарна заштита, особено во однос на потребите на младите, а се од надлежност на општините.

Специфична цел 3: Да се дефинираат препораки за подобрување на политиките и праксата на општините од Пелагонискиот регион во областите здравствена и противпожарна заштита за подобрување на состојбата на младите.

ВРЕМЕНСКИ И ПРОСТОРЕН ОПФАТ

Анализата се однесува и ќе ги опфати деветте општини од Пелагонискиот плански регион и тоа: Битола, Прилеп, Крушево, Ресен, Могила, Демир Хисар, Кривогаштани, Новаци и Долнени.

Временски, анализата се однесува на моменталните состојби во наведените области, односно ќе се анализираат постоечките политики и практики за 2023/2024 или подолгорочни, а кои го опфаќаат актуелниот период.

ХИПОТЕТСКА РАМКА

ОПШТА ХИПОТЕЗА: Потребно е преземање на мерки и активности од страна на општините во Пелагонискиот регион за подобрување на состојбите во делот на здравствената и противпожарна заштита и младите, во рамки на нивните надлежности.

Посебна хипотеза 1: Во општините од Плегонискиот регион сеуште нема целосна реализација и исполнување на надлежностите во делот на здравствена и противпожарна заштита, недостасуваат стратешки документи и програми и соодветна буџетска алокација.

Посебна хипотеза 2: Недоволната реализација на општинските надлежности во областите здравствена и противпожарна заштита ги оневозможува институциите кои работат во овие сектори целосно и навремено да ги реализираат своите дејности, а на младите да ги остварат своите права.

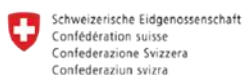
Посебна хипотеза 3: Потребен е поголем ангажман од страна на единиците на локалната самоуправа од Палагонискиот регион во областите здравствена и противпожарна заштита за подобрување на состојбите со младите во регионот.

МЕТОДОЛОШКА РАМКА

Методолошката рамка за исполнување на целите на анализата се базира на следните два пристапи:

- Деск истражување – кое вклучува анализа на законска регулатива, надлежности на општините во наведените области, постоечки локални политики/ стратегии/ програми и соодветни буџетски алокации, одлуки на ниво на општина/Совет на општина.

Деск истражувањето се реализираше преку анализа на јавно достапни информации во делот на законодавството во областите здравствена и противпожарна заштита и надлежности на локалната самоуправа, како и јавно достапни информации на веб страните на општините од Пелагонискиот регион, во делот на постоечки локални политики за наведените области. Дополнително, за добивање целосни и прецизни

информации онаму каде што недостасуваат јавно објавени информации, до сите девет општини беа испратени барања за пристап до информации од јавен карактер, со цел да се добијат попрецизни информации во однос на постоечките политики и активности кои ги имплементираат општините во областите здравствена и противпожарна заштита.

- Примарно истражување - кое вклучува онлајн прашалник до релевантни чинители и фокус група.

Во рамки на примарното истражување најпрво беше одржана средба на локално ниво во општина Долнени, со работна група формирана од млади лица, бизнис и НВО сектор како и претставници од Општина Долнени. Оваа средба имаше за цел иницијално прибирање на информации на локално ниво, со цел соодветно развивање на двете алатки за спроведување анализа на регионално ниво – онлајн прашалник и фокус група. *Онлајн прашалникот* беше доставен до релевантни чинители и засегнати страни од деветте општини од пелагонискиот регион. Истиот беше одговорен од страна на 18 претставници од бизнис заедницата, граѓанскиот сектор и државни и јавни установи и институции, во периодот од 5 до 20 август, 2024 година. Прашалникот беше содржан од прашања поврзани со моментални состојби во областите здравствена и противпожарна заштита кои се од надлежност на општините, како и проблемите, предизвиците и потребите кои постојат во наведените области, а кои особено ги засегаат младите.

Исто така, заради добивање попрецизни информации како и дефинирање на препораките за унапредување на состојбите, на ден 26.08.2024 беше одржана *фокус група* со претставници од општините од Пелагонискиот регион кои работат во наведените области, каде беа изнесени претходно идентификуваните проблеми и потреби и заеднички беа дефинирани препораките за општините.

ОПШТИ ДЕМОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Пелагонискиот е најголем регион по површина во Република Северна Македонија, кој има и најмногу населени места, но се одликува со мала густина на населеност од 50 жители на километар квадратен.¹

Во делот на политичкото уредување, Пелагонискиот регион е поделен на 9 општини, односно 9 единици на локална самоуправа: Општина Битола, Општина Прилеп, Општина Ресен, Општина Крушево, Општина Демир Хисар, Општина Долнени, Општина Могила, Општина Кривогаштани и Општина Новаци. Сите 9 општини имаат градоначалник и членови на совет кои се избрани од страна на граѓаните на непосредни избори.

Според податоците од Пописот од 2021, вкупното резидентно население во Пелагонискиот регион брои 210.431 жител, односно 72.440 домаќинства. Од нив, најбројни се Општина Битола (85.164 жители и 30.154 домаќинства) и Општина Прилеп (69.025 жители и 24.607 домаќинства) каде се сконцентрирани 73,3% од населението во регионот. Најмал број на жители има Општина Новаци со вкупно 2.648 жители или 855 домаќинства.²

Од вкупниот број на жители во Пелагонискиот регион, 16,5% или во бројка 34.696 лица се млади на возраст од 15 до 29 години.³ Гледано по општини, учеството на млади лица во вкупниот број на жители изнесува:

- Во четири општини е под просекот во регионот и тоа: Новаци (15%), Демир Хисар (15,2%), Битола (15,6%) и Ресен (15,8%)

¹ Биро за регионален развој, Плански региони, достапно на:

<https://brr.gov.mk/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%80-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0/> [пристапено на 07.08.2024]

² База на податоци МакСтат, Попис на население 2021, достапно на

https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Popisi_Popis2021/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef, [пристапено на 07.08.2024]

³ Ibid.

- Во пет општини е над просекот во регионот и тоа: Долнени (21,5%), Кривогаштани (17,9%), Крушево (17,8%), Могила (17,2%) и Прилеп (16,6%).

АНАЛИЗА

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО ОПШТИНИТЕ НА ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН

Нормативна рамка на национално и локално ниво – деск истражување

Кога станува збор за здравствената заштита и управувањето со неа, во Република Северна Македонија главна улога имаат Владата и Министерството за здравство, односно оваа област е во најголем дел под надлежност на централната власт. Иако процесот на децентрализација, како процес на делегирање на голем дел од надлежностите на единиците на локалната самоуправа е одамна започнат, во секторот здравство тој сеуште е сконцентриран на централно ниво.

Во политичките и социолошките анализи постојат поделени ставови околу тоа дали и во која мера секторот здравство треба да се пренесе на локалната власт, со оглед на неговата важност, но и општествена положба како сектор кој е интерсекционален, каде се пресретнуваат бројни сегменти од другите сектори (социјална заштита, домување, животна средина и др.), од каде почнува и се заокружува мерењето на општествениот напредок и благосостојбата на граѓаните. На пример, препораките на Комисијата за мерење на економските перформанси и социјалниот напредок формирана од француската влада во 2008 година, наведуваат дека луѓето погрешно го мереле квалитетот на живот единствено преку економските индикатори и дека напредокот на општествата мора да се мери и во однос на подобреното здравје и благосостојба на граѓаните и нивниот квалитет на живот, како и во смисла на одржливо користење на ресурсите, особено во однос на животната средина и економијата.⁴ Овие препораки иако се однесуваат на Франција можат да се земат во предвид во однос на начинот на кој се креираат и имплементираат политики и во нашата држава, во однос на нивната

⁴ Kickbusch, Gleicher 2012, *Governance for health in the 21st century*, World Health Organization (WHO) – regional office for Europe, ISBN 978 92 890 0274 5, стр. 19, достапно на

<https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/326429/9789289002745-eng.pdf> [пристапено на 11.08.2024]

ефективност и реален придонес во подобрување на квалитетот на живот. Во таа насока, а со цел креирање на сеопфатни политики кои соодветно ќе го опфатат и националниот и локалниот контекст, иако не е можно да се препорачува целосна децентрализација на здравствениот сектор на локално ниво, сепак, тоа не значи дека концентрацијата на носење политики и имплементација треба во целост да остане на централно ниво, токму поради интерсекционалноста на секторот здравство и поради потребата да се креира еден функционален здравствен систем, кој ќе биде флексибилен и прилагодлив, ќе произлегува и ќе им служи на потребите на граѓаните.

Кога станува збор за децентрализацијата во делот на секторот здравство во Република Северна Македонија, односно на надлежностите кои ги имаат општините во овој дел, тие се уредени во чл. 22 ст. 1 т.9 од Законот за локалната самоуправа, каде е наброено дека општините се надлежни за:

- *управување со мрежата на јавни здравствени организации и објекти од примарна здравствена заштита кои треба да вклучуваат застапеност на локалната самоуправа во сите одбори на сите здравствени организации во јавна сопственост, здравственото воспитување; унапредување на здравјето; превентивни активности; заштита на здравјето на работниците и заштита при работа; здравствен надзор над животната средина; надзор над заразните болести; помош на пациенти со специјални потреби (на пример ментално здравје, злоупотреба на деца ит.н.) и други области кои ќе бидат утврдени со закон.*⁵

Бидејќи главно надлежностите на општината се однесуваат на делот на примарната здравствена заштита, потребно е да се прецизира дека овој вид здравствена заштита ја спроведуваат организациони единици во следните здравствени установи: здравствена станица, здравствен дом, медицински центар и аптека, преку соодветни установи:

- ⇒ Општа здравствена заштита;
- ⇒ Здравствена заштита на деца од 0-6 години;
- ⇒ Здравствена заштита на училишни деца и младинци;

⁵ Закон за локалната самоуправа, Сл. Весник на РМ бр. 5 од 20.01.2002

- ⇒ Здравствена заштита на студенти;
- ⇒ Здравствена заштита на жени;
- ⇒ Здравствена заштита на работници;
- ⇒ Здравствена заштита на спортисти;
- ⇒ Итна медицинска помош;
- ⇒ Стоматолошка здравствена заштита;
- ⇒ Поливалентна патронажа;
- ⇒ Лабораториска дејност;
- ⇒ Фармацевтска дејност.⁶

Ваквото набројување иако на прв поглед остава впечаток дека и дава на локалната самоуправа широки можности и делегирање на сериозен број на надлежности, не е соодветно формулиран чекор кон децентрализирање во овој сектор. Дел од овие надлежности некои од поголемите општини имаат можност да ги реализираат, но сепак за помалите општини ниту административно ниту финансиски вака поставените надлежности не можат да добијат приоритет и остануваат нереализирани. Така, од погоре наброените видови на здравствени установи во општините не плеагонискиот регион постои организациона единица Здравствен дом и тоа во Битола, Крушево, Демир Хисар и Ресен, додека во Прилеп поединечните служби во рамки на здравствен дом функционираат, но истите организациски се споени во рамки на ЈЗУ Општа Болница со проширена дејност Прилеп со Одлука на Владата на РСМ од 12.01.2021 година⁷. На тоа се додава и фактот што овие надлежности очигледно не се посебно атрактивни ниту за Заедницата на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС), како единствена национална асоцијација во која членуваат сите 80 општини и Градот Скопје. Така, во Прирачникот - водич низ надлежностите за новоизбраните градоначалници и членовите на советите

⁶ Камчев, Данилова, 2009, *Организација на здравствената служба - скрипта*, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип – Факултет за медицински науки, стр. 38, достапно на <https://eprints.ugd.edu.mk/4926/> [пристапено на 13.08.2024]

⁷ Сл. Весник на РСМ бр. 10/2021 од 13.01.2021, Влада на Република Северна Македонија, Одлука за спојување на јавните здравствени установи Здравствен дом Прилеп и Општата болница Прилеп во Јавна здравствена установа Општа болница со проширена дејност Прилеп

на општините, конкретно во актуелното петто издание за периодот 2021-2025⁸, (кој ЗЕЛС редовно го објавува како водич за последните 5 мандати на локалната власт) иако се содржани повеќето сектори со напатствија за тоа како избраните функционери најцелисходно да ги реализираат своите надлежности, нема посветено ниту една глава на секторот здравство како една од законски определените надлежности на општините. Ваквото изоставање испраќа многу погрешен сигнал кон локалните власти, дека од нив не се очекуваат сериозни заложби во оваа област и дека тие треба да ги искористат расположливите капацитети во други насоки.

Што се однесува до локалните политики кај општините од Пелагонискиот регион, постоечката регулатива и пракса е прилично скромна, а во некои општини и непостоечка.

Така, Општина Битола има еден акциски/програмски/стратешки документ кој се однесува или вклучува здравствена заштита, а тоа е Локалниот акциски план за здравствена заштита на Роми од 2022 година, објавен во Сл. Гласник на Општина Битола бр 10/2022.

Во периодот 2023-2024 нема донесено други документи ниту одлуки на Советот кои се однесуваат на секторот здравствена заштита.

Во однос на издвоените средства за овој сектор за 2023 и 2024 година, согласно Програмата за социјална заштита на Општина Битола реализирани се активности за 2023 и 2024 година во поглед на:

- здравствена заштита за поддршка на лица со ретки болести за патни трошоци надвор од Битола, односно финансиска поддршка на лица со ретки болести кои се наоѓаат во незавидна положба.
- Центар за советување на деца Роми и нивни родители, промовирање на здравствена писменост на Ромите од обучени здравствени медијатори и одржување на Центри за здравствено образование на заедницата, ангажирани

⁸ Достапно на <https://zels.org.mk/Upload/Documents/PRIRACNIK-2021-2025.pdf> [пристапено на 13.08.2024]

Ромски здравствени медијатори, обезбедување на редовни бесплати прегледи за социјално загрозени Роми, организирање на информативни кампањи за подигнување на свеста за важноста од редовна имунизација.⁹

Советот на Општина Демир Хисар како посебни документи во областа на здравствената заштита има донесено Програма за активности на Општина Демир Хисар во областа на здравствената заштита за 2024 година и Програма за активности на Општина Демир Хисар во областа на социјалната заштита за 2024 година. Програмите се носат секоја година. Исто така, во ноември 2023 година формирана е комисија за унапредување на правата на пациентите од страна на Советот на Општина Демир Хисар. За здравствена заштита од Буџетот на Општина Демир Хисар во 2023 година се одвоени 30.000 денари а за 2024 година 10.000 денари и тие се наменети за унапредување на здравствената заштита.¹⁰

Општина Долнени и Општина Кривогаштани немаат посебен стратешки/програмски/акциски документ или одлука на Совет кои се однесуваат на секторот здравствена заштита. Во овие општини не се издвојуваат посебни средства од буџетот за секторот здравствена заштита.

Општина Крушево има донесено за 2024 година Програма за спроведување на општи мерки за заштита на населението од заразни болести. Според оваа програма, трошоците за нејзина реализација се на товар на буџетите на поединечните јавни установи кои се надлежни за предвидените активности. Други документи и одлуки на Совет поврзани со здравствената заштита нема. Посебни средства од буџетот на општината за секторот здравствена заштита не се предвидени.¹¹

⁹ Податоците се добиени со Решение на Општина Битола бр. 11-93/6 од 21.08.2024 г., врз основа на поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹⁰ Податоците се добиени со Решение на Општина Демир Хисар бр. 18-731/2 од 06.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹¹ Податоците се добиени со Решение на Општина Крушево бр. 32-721/2 од 16.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

Општина Прилеп исто така има донесено за 2024 година Програма за спроведување на општи мерки за заштита на населението од заразни болести. Други програми и одлуки на Совет, нема. Во однос на средствата кои се издвојуваат, во буџетот за 2023 и буџетот за 2024 година се издвоени средства во износ од 2.500.000 денари за програма – Други комунални услуги, ставка – поправки и тековно одржување, подставка – Дезинфекција, дезинсекција и дератизација.¹²

Општина Ресен има донесено Програма за унапредување на здравствената и социјалната заштита за 2024 објавена во Сл. Гласник на општина Ресен бр. 19/2023. Друга одлука на Советот поврзана со секторот здравствена заштита, нема. Во буџетот на општината за 2023 и 2024 година нема предвидено средства за секторот здравствена заштита.¹³

Општина Могила има донесено Годишна програма за спроведување на општите мерки за заштита на населението од заразни болести на територијата на Општина Могила за 2024 година. Одлуки на Советот поврзани со овој сектор, нема. Во буџетот на општината за 2023 и 2024 година за секторот здравствена заштита се издвоени 100.000 денари.¹⁴

Општина Новаци нема донесено посебен стратешки/програмски/акциски документ ниту одлука на Совет кои се однесуваат на секторот здравствена заштита. Во буџетот на општината нема посебна ставка за овој сектор. Сепак во Буџетот има ставка која се однесува на Програмата за социјална заштита на Општина Новаци, а која се однесува на лекување на пациенти од социјално загрозени категории, и за оваа ставка во 2023 година се издвоени 666.000 денари, а во 2024 се издвоени 660.000 денари.¹⁵

¹² Податоците се добиени со Решение на Општина Прилеп бр. 34-25/6 од 20.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹³ Податоците се добиени со Решение на Општина Ресен бр. 10-1583/1 од 14.08.2024г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹⁴ Податоците се добиени со Решение на Општина Могила бр. 23-401/1 од 20.08.2024г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

¹⁵ Податоците се добиени со Решение на Општина Новаци бр. 19-111/24 од 23.08.2024г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Citizens for change!

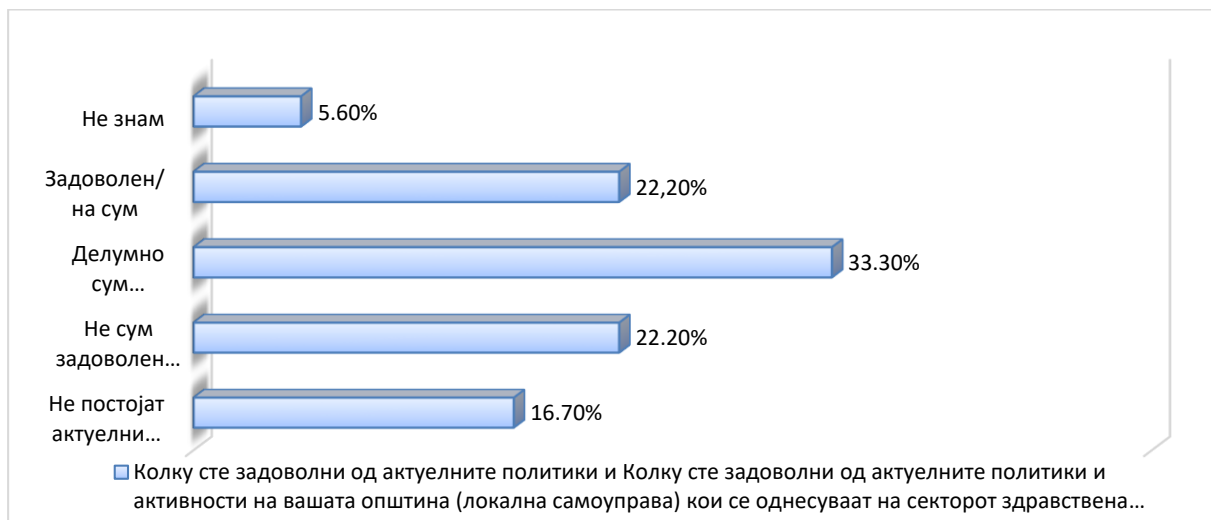
Анализа на фактичка состојба – примарно истражување

Кога станува збор за надлежностите на локалната самоуправа, покрај тоа што тие во голем дел остануваат нереализирани на ниво на локална власт, истите не се целосно познати за останатите општествени чинители. Па така, на прашањето „Колку сте запознаени со надлежностите на општината (локалната самоуправа) во секторот здравство?“, најголем дел од испитаниците кои го одговориле онлајн прашалникот (44,4%) истакнале дека малку се запознаени, а само 11% дека се целосно запознаени (Табела 1).

Табела 1: Запознаеност со надлежностите на општината во секторот здравство (сопствена анализа)

Во однос на задоволството од актуелните политики на локалната самоуправа во секторот здравство, мислењата се поделени: најмногу одговори има опцијата дека се делумно задоволни (33,3%), а еднаков е бројот на испитаници кои се задоволни (22%) и кои не се задоволни (22%)(Табела 2).

Табела 2: Степен на задоволство од актуелните општински политики и активности во секторот здравство (сопствена анализа)

Кога станува збор за погореизнесените податоци (во Табела 1 и 2), мора да се напомене дека тие само индикативно ги покажуваат постоечките состојби, со оглед на тоа што доаѓаат од конкретно избрани претставници од различни сектори од сите општини во регионот. Прашалникот имаше за главна цел квалитативна анализа на постоечките проблеми и предизвици (која следи во продолжение) и истиот е направен со релативно мал број испитаници за да можат кванитативно анализирани податоци да се земат како репрезентативен показател. Сепак, со оглед на профилот на испитаниците, овие податоци е добро да се земат во предвид во целокупниот контекст на анализата, а и како основа за понатамошни подлабоки анализи.

Во однос на клучните **проблеми** кои различните општествени чинители ги истакнуваат во областа здравство, а кои се од надлежност на општините, тие се следните:

Генерални проблеми – забелешки кои се однесуваат на повеќе или сите општини

- Генерално неисполнување или слаба реализација на надлежностите на општините во областа здравствена заштита,
- Недостаток на медицински персонал, особено во руралните места и непостоење на програми и служби за помош на пациенти со специјални потреби,

- Недостаток на програми за здравствена едукација на младите, посебно во делот на здрави животни навики, зависности, сексуално и репродуктивно здравје, како и ментално здравје,
- Недостаток на мерки и активности за здравствена заштита на работниците, особено на младите работници кои прв пат се вработуваат,
- Недостатокот на национални стратешки документи за здравствена заштита и здравје на локално ниво, недоволна искористеност на политиките за вклучување на локалната самоуправа и другите институции на локално ниво, и недоволно прецизна дефинираност на обврските и надлежностите на општините во областа на здравствена заштита.

Специфични проблеми – забелешки кои се однесуваат на поедини општини

- Во *општина Прилеп* не се прави редовна и навремена дезинсекција, нема тестови за КОВИД во здравствените установи а истите не се прават ниту во Центарот за јавно здравје, нема предавања на теми од здравствената заштита за учениците од основно и средно образование како што имало пракса во минатото, како и недоволно инвестиции, лошо управување и партизација во здравствените установи.
- Во *општина Битола* како специфични проблеми се наведени недостигот на здравствен кадар и несоодветното однесување на дел од нив,
- Во *општина Ресен* недостигаат повеќе мерки за заштита на работниците, особено на работниците во ризик, како и програми за помош и нега на стари и изнемоштени лица.
- Во *општина Долнени* нема служба за Итна медицинска помош па пациентите мора да се згрижуваат од страна на службата во Прилеп, на која и е потребно повеќе време да пристигне на повик, а понекогаш се случува и да нема доволно возила. Исто така недостасува систем за мониторинг и контрола на загадувањето на животната средина, кое е на високо ниво.
- Во *општина Кривогаштани* исто така нема служба за Итна медицинска помош, односно службата која постоела порано сега не е функционална. Исто така, нема соработка помеѓу матичните доктори и единствената лабораторија, а пациентите се приморани да патуваат до Прилеп за испитувања.
- Во *општина Могила* не функционира повеќе подрачното одделение на Здравствен дом Битола, па пациентите мора да патуваат до Битола за да добијат услуги од оваа установа.

Во однос на **потребите** во секторот здравствена заштита, согласно надлежностите на општините, тие се во линија со идентификуваните проблеми, односно се донесуваат на:

Генерални потреби:

- Потребни се програми за здравствена промоција и едукација на населението, особено на младите за здрави животни навики, превентивна здравствена заштита и заштита и лекување на зависности,
- Потребни се програми за едукација поврзана со сексуално и репродуктивно здравје и ментално здравје на младите,
- Потребни се активности за промоција и едукација поврзана со заштита на здравјето на работниците,
- Потребно е воведување на подрачни одделенија/дисперзирани тимови на здравствените домови и службите за итна медицинска помош во руралните општини.

Специфични потреби кои се однесуваат на поедини општини:

- Во општина Прилеп Подобрување на Програмата за остварување на социјална, детска и здравствена заштита со посебен фокус на здравствената заштита, да се врши навремена и редовна дезинфекција, дезинсекција, дератизација, следење на санитарнотехнички и хигиенски услови во јавни објекти: училишни и предучилишни установи, објекти за исхрана, објекти за водоснабдување, други јавни установи, средства за јавен сообраќај, како и на јавни места;
- Во општина Долнени е потребно основање на служба за Итна медицинска помош (самостојна или како подрачно одделение на службата од Прилеп), како и предвидување на активности за заштита на животната средина и намалување и спречување на загадувањето
- Во општина Битола зајакнување на услугите за помош и нега на старите лица, како и евентуално активирање на услуга црвено копче (итно копче).
- Во општина Кривогаштани е потребно воведување на 24/7 дежурна аптека како и воспоставување на тим за итна медицинска помош. Дополнително потребно е зголемување на поддршката на општина на услугите за помош и нега во домот во согласност со потребите на жителите.
- Во општина Новаци е потребно да се обезбеди поддршка за воспоставување на мобилни единици на здравствените установи или да им се обезбедат соодветни простории во кои ќе можат да вршат прегледи и на жителите кои се наоѓаат во најодалечените места во општината
- Во општина Могила е потребно да се обнови функционирањето на подрачна служба на Здравствен дом.

Вака дефинираните проблеми и потреби беа потврдени и од претставниците од општините на Пелагонискиот регион, каде беше нагласено дека при предлагањето и креирањето на мерки и политики, потребно е истите да бидат внимателно испланирани и функционални, за да можат да дадат ефект. Во делот на здравствената едукација на младите беше нагласено дека во поголемите градови се реализира едукација повремено на дел од темите, како што е сексуално и репродуктивно здравје и ментално здравје, меѓутоа дека таквите услуги не се достапни постојано во форма на советувашишта, а особено не се достапни на начин кој ќе ја заштити приватноста на младите и ќе им овозможи да се охрабрат да побараат помош. Во текот на дискусијата во рамки на фокус групата беше нагласено дека ваквите теми се особено чувствителни и сеуште табу во помалите и руралните места, па младите во страв од осуда и стигматизација, најчесто помош бараат преку онлајн комуникација, во разни форуми, на социјални мрежи, преку комуникација и поставување прашања кај инфлуенсери и други јавни личности, притоа доведувајќи го уште повеќе во ризик сопственото здравје.

Во однос на услугите од примарна здравствена заштита, особено беше нагласена потребата од формирање на подрачни служби на итната медицинска помош, но и на други одделенија во рамки на здравствените домови, во општините Долнени, Кривогаштани, Могила и Новаци. Беше нагласено дека во минатото вакви служби имало во овие места и дека објектите сеуште постојат и со мала инвестиција би можело да се доведат во состојба за функционално извршување на здравствена дејност, па оттука нецелесходно е за вакви услуги да се чека доаѓање на службите од Прилеп или Битола или граѓаните да бидат приморани да патуваат до овие градови постојано.

Здравствената заштита на локално ниво и младите - Зошто идентификуваните проблеми/потреби се важни за младите?

Здравствената заштита на младите е од клучно значење за да се обезбеди нивниот развој во здрави возрасни лица. Овој концепт опфаќа широк опсег на области, од физичко здравје до ментална благосостојба и вклучува превентивни мерки, пристап до здравствена заштита, образование и промоција на здрави начини на живот. Факторите

како што се сиромаштијата, образованието и пристапот до ресурси значително влијаат на здравствената состојба на младите. Со развојот на дигиталната технологија, младите луѓе се повеќе пристапуваат до здравствени информации на интернет, што носи можности но и предизвици, како што се бројни дезинформации поврзани со здравјето. Од друга страна здравствената заштита на младите многу варира во различни региони, со разлики во пристапот до ресурси и здравствени услуги.

Затоа, заштитата на здравјето на младите бара координирани напори од централната и локалната власт, заедниците, давателите на здравствени услуги, воспитувачите и семејствата. Тоа вклучува не само справување со тековните здравствени потреби, туку и зајакнување на младите луѓе со алатки и знаење за одржување на нивното здравје во текот на нивниот живот.

Сеопфатните програми за здравствена едукација во училиштата можат да им овозможат на младите луѓе знаење што им е потребно за да донесат информирани здравствени одлуки. Темите може да вклучуваат исхрана, ментално здравје, сексуално здравје, злоупотреба на супстанции и многу повеќе.

- Една од темите која произлегува како потреба од самото истражување се однесува на предизвиците поврзани со менталното здравје како анксиозност, депресија и стрес, кои се сè почести кај младите луѓе. Токму затоа пристапот до советување, едукација за ментално здравје и програми за рана интервенција е од витално значење.
- Сексуалното и репродуктивно здравје е тема која често се споменува кога станува збор за здравствена едукација на младите, но за жал сеуште на терен, а особено во помалите средини нема развиено применливи системи за редовно и доверливо информирање на младите. Едукацијата за сексуално здравје, контрацепција и превенција од сексуално преносливи инфекции и болести е важна за младите, бидејќи обезбедувањето пристап до услуги и информации значи заштита на здравјето на младите, спречување на појава на посериозни заболувања, спречување на појава на несакани бремености, и им се овозможува

на младите да израснат во здрави личности и соодветно да го развијат и искористат својот потенцијал во општеството.

- Дополнително, поттикнувањето на здрави навики во исхраната и редовната физичка активност се клучни за спречување на дебелината и другите болести поврзани со начинот на живот, а кои се појавуваат првенствено кај младите и за жал кај голем дел од нив остануваат во текот на целиот живот.
- Критично важна е и едукацијата за опасностите од тутунот, алкохолот и употребата на дрога. Програмите насочени кон спречување на злоупотреба на супстанции и обезбедување поддршка за оние кои се борат со зависноста може да го заштитат здравјето на младите луѓе.

Програмите за заштита на животната средина а особено заштитата на младите луѓе од еколошки опасности како што се загадувањето, небезбедната вода и отровните хемикалии е важна за нивното долгорочно здравје. Застапувањето за чист воздух, безбедна вода за пиење и намалување на изложеноста на штетни материи мора да бидат приоритет на секоја локална власт.

Недостатокот на служби за Итна медицинска помош во помалите места особено влијае на младите заради поголемиот ризик кој постои кај нив од повреди во случаи на физички активности и сообраќајни незгоди а оддалеченоста на најблиската служба значи и подолго време истата да пристигне на местото на несреќата, што значи и поголем ризик од влошување на состојбата. Обезбедувањето на младите луѓе да имаат пристап до прифатлива и квалитетна здравствена заштита е од фундаментално значење, а ова вклучува редовни прегледи и достапност на итна и специјализирана нега кога е потребно.

ПРОТИВПОЖАРНА ЗАШТИТА ВО ОПШТИНИТЕ ОД ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН

Нормативна рамка на национално и локално ниво – деск истражување

Средината во која живееме е полна со опасности за кои просечниот граѓанин не е свесен. Стари и дотраени електрични инсталации, опасни материјали складирани во производствени погони, временски непогоди како големи суши, силни електрични празнења и сл. Сите овие околности доведуваат до појава на пожари кои можат да направат сериозни материјални штети, но и да ја загрозат безбедноста на луѓето. Токму затоа, противпожарната заштита која наједноставно може да ја опишеме како збир на активности за превенција и отстранување (гаснење) на пожари, може да се дефинира како прашање на јавна безбедност.

Во нашата држава пожарникарството има релативно долга традиција, но за негов посериозен подем станува збор во седумдесеттите години од минатиот век, кога се формирани триторијални противпожарни единици во повеќе општини во државата.¹⁶ Иако во системот на поранешната СФРЈ територијалните противпожарни единици биле во состав на општините, односно во состав на општинските органи за внатрешни работи, по осамостојувањето на државата, односно од 1992 година тие делуваа во склоп на Министерството за внатрешни работи.¹⁷ Со започнувањето на процесот на децентрализација и новиот Закон за локалната самоуправа од 2002 година, една од надлежностите на општините, определена во чл. 22 ст. 1 т. 11 е:

- „Противпожарна заштита што ја вршат територијалните противпожарни единици.“¹⁸

Понатаму, во Законот за пожарникарство е уреден начинот на кој се формираат и функционираат територијалните противпожарни единици, како и општините во кои тие

¹⁶ Менковски Б. 2010, *Територијалните противпожарни единици по трансферирањето од централната власт на единиците на локалната самоуправа, искуства и предизвици*, Противпожарен сојуз на РМ, Дирекција за заштита и спасување, Противпожарна заштита во Република Македонија – советување, Струга 2010, стр. 24, достапно на <https://psm.mk/wp-content/uploads/2010/04/sovetuwanie-protivpozarnata-zastita-vo-r.makedonija-iskustva-i-predizvici-struga-2010.pdf> [пристапено на 16.08.2024]

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Закон за локалната самоуправа, Сл. Весник на РМ бр. 5 од 20.01.2002

се формираат и за кои се надлежни. Моментално, согласно последните измени на законот кои важат од 2020 година, во Република Северна Македонија има 34 противпожарни единици, од кои 6 се наоѓаат во Пелагонискиот регион, во општините: Битола, Прилеп, Ресен, Демир Хисар, Крушево и Кривогаштани.¹⁹ Притоа, од овие 6 ТППЕ, две имаат надлежност и над останатите 3, односно ТППЕ Битола за општините Могила и Новаци и ТППЕ Прилеп за Општина Долнени.²⁰ Притоа, според бројот на жители (ако ги изземеме општините кои спаѓаат во Град Скопје), Општина Долнени е една од 12 општини во државата со над 10.000 жители која нема своја територијална противпожарна единица.

Понатаму, Законот за пожарникарство го уредува и бројот на професионални пожарникари кои треба да ги има секоја ТППЕ. Па така, минималниот број на професионални пожарникари во противпожарните единици треба да изнесува:

- во општините до 10.000 жители - девет професионални пожарникари,
- во општините од 10.000 до 15.000 жители - 13 професионални пожарникари,
- во општините од 15.000 до 24.000 жители - 17 професионални пожарникари и
- во општините со над 24 000 жители - еден професионален пожарникар на 1.500 жители.²¹

Притоа, вака утврдениот број на професионални пожарникари на противпожарните единици кои покрај својата општина ги покриваат и соседните општини кои не формирале противпожарни единици, се зголемува соодветно на бројот на нивните жители.²²

Според истражувањето на Центарот за граѓански комуникации од 2023 година, територијалните противпожарни единици во Битола и Прилеп се меѓу петте во цела држава каде недостигаат најмногу пожарникари согласно законски предвидениот

¹⁹ Закон за изменување на законот за пожарникарство, Сл. Весник на РМ бр. 152/2019, чл.1

²⁰ Ibid.

²¹ Закон за пожарникарство, пречистен текст, Сл. Весник на РМ бр. 168/2017 година, чл. 6 ст. 1

²² Закон за пожарникарство, пречистен текст, Сл. Весник на РМ бр. 168/2017 година, чл. 6 ст. 3

минимум; во Битола недостигаат 21 а во Прилеп 13 пожарникари.²³ Спротивно на тоа, Ресен е прва ТППЕ на листата во цела држава, која има ангажирано повеќе пожарникари од законски предвидениот минимум, односно 6 пожарникари повеќе.²⁴

Понатаму, според бројот на возила на петте ТППЕ од Пелагонискиот регион, најмногу има во Прилеп (15 возила,) и Битола (13 возила), па потоа следуваат Ресен (9 возила), Крушево и Демир Хисар (по 5 возила) и Кривогаштани (2 возила).²⁵ Просечната старост на противпожарните возила во државата е 27 години, при што од вкупно 40 возила во петте ТППЕ на Пелагонискиот регион, дури 25 се под државниот просек, односно постари од 27 години. Двете најстари возила датираат од далечната 1967 година, и тоа ФАП 13 ПП возило во сопственост на ТППЕ Демир Хисар и Мерцедес Теренско во сопственост на ТППЕ Битола.²⁶

Што се однесува до локалните политики кај општините од Пелагонискиот регион, повторно, тие се доста скромни со оглед на критичната важност на секторот на кој се однесуваат.

Така, *Општина Битола* нема донесено посебен стратешки/програмски/акциски документ кој се однесува или вклучува противпожарна заштита. Во однос на одлуките на Советот на Општина Битола кои се однесуваат на противпожарната заштита за периодот 2023-2024 година, тие се однесуваат на усвојување на годишните програми за работа и годишните извештаи за работа на ТППЕ Битола. ТППЕ Битола ги покрива и општините Могила и Новаци, при што нема посебна евиденција за бројот на интервенции и трошоците кои се прават за интервенциите во овие општини. Во однос на средствата кои се издвојуваат од Буџетот на општината, во 2023 биле издвоени 15.184.109 денари, а во 2024 година 19.260.500 денари. Овие средства се користат за плати и надоместоци на плати и други трошоци кои произлегуваат од работниот однос

²³ Центар за граѓански комуникации 2023, *Недостигаат 340 пожарникари, а возилата што ги возат се просечно стари по 27 години*, достапно на <https://www.opendata.mk/Home/TekstualniDetails/123?Category=1> [пристапено на 16.08.2024]

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

на вработените во ТППЕ, како и за сервисирање и одржување на возилата, режиски трошоци и опрема за просториите и набавка на ситен инвентар за ТППЕ Битола. Во развојната програма на Општина Битола за периодот 2024-2026 година планирана е и изградба на нова противпожарна станица.²⁷

Општина Демир Хисар има изработено оперативни документи по работни односи кои се однесуваат на противпожарната заштита. Советот на Општина Демир Хисар како посебни документи во областа на противпожарната заштита има донесено:

- Проценка на загрозеност од природни непогоди и други несреќи на Општина Демир Хисар за 2024
- План за заштита и спасување од пожари на Општина Демир Хисар за 2024
- План за заштита и спасување на Општина Демир Хисар-прва медицинска помош за 2024
- План за заштита и спасување-згрижување и евакуација на Општина Демир Хисар за 2024

Исто така во рамки на општината формирана е Комисија за проценка и утврдување на штети од елементарни и непогоди. Во Буџетот за 2023 година на Општина Демир Хисар за противпожарна заштита се предвидени: 6.440.000 денари и тоа за плати и надоместоци на плати, за стоки и услуги и за субвенции и трансфери. Во Буџетот за 2024 година за противпожарна заштита се предвидени: 7.683.300 денари, и тоа за плати и надоместоци на плати и за стоки и услуги. ТППЕ Демир Хисар ја покрива единствено територијата на Општина Демир Хисар но при потреба се вклучува за интервенции и во соседните општини. ТППЕ Демир Хисар во текот на 2023 и 2024 година имала само една интервенција на територија на друга општина и тоа како припомош на Општина Ресен,

²⁷ Податоците се добиени со Решение на Општина Битола бр. 11-94/6 од 21.08.2024 г., врз основа на поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

а трошокот за таа интервенција во износ од 15.000 денари бил на товар на Општина Демир Хисар.²⁸

Општина Долнени нема посебен стратешки/програмски/акциски документ кој се однесува или вклучува противпожарна заштита, единствено Советот на Општина Долнени има донесено одлука за формирање на Кризен штаб во кој влегуваат сите 15 советници. По однос на средствата кои се издвојуваат од буџетот на општина Долнени за противпожарна заштита, тие изнесуваат:

- 2023 година (250.000 денари);
- 2024 година (300.000 денари).²⁹

Општина Кривогаштани нема донесено никаков стратешки/програмски/акциски документ кој се однесува на ТППЕ. Советот на општина Кривогаштани нема донесено одлуки кои се однесуваат на секторот на ТППЕ за период 2023/2024. Општина Кривогаштани одделува во буџетот во 2024 сума од 2.076.380 денари, а во буџетот за 2023 сума од 1.464.909 денари за противпожарна заштита.³⁰

Општина Крушево нема донесено посебни стратешки/програмски/акциски документи ниту одлуки на советот кои се однесуваат на секторот противпожарна заштита. Во Буџетот на Општина Крушево за 2024 година се издвоени 1.271.000 денари а за 2023 година 1.854.000 денари, кои главно се однесуваат на плати и надоместоци на вработените во ТППЕ Крушево и набавки и одржување на противпожарната станица.³¹

Општина Ресен има донесено Програма за спроведување на активности во областа на противпожарната заштита за 2024, објавена во Сл. Гласник на Општина Ресен бр.

²⁸ Податоците се добиени со Решение на Општина Демир Хисар бр. 18-732/2 од 06.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

²⁹ Податоците се добиени со Решение на Општина Долнени бр. 03-790/2 од 07.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

³⁰ Информација добиена од Општина Кривогаштани по електронска пошта на ден 06.08.2024 година.

³¹ Податоците се добиени со Решение на Општина Крушево бр. 32-722/2 од 16.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

19/2023. Во Буџетот на Општина Ресен за 2024 предвидени се 1.755.000 денари за противпожарна заштита односно за функционирање на ТППЕ Ресен.³²

Општина Могила има донесено План за заштита и спасување од природни непогоди, каде во еден дел има содржано и План за заштита и спасување од пожари. Други програмски/акциски/стратешки документи, како и одлуки на Совет, нема.³³

Општина Новаци нема посебно донесени програмски/акциски/стратешки документи кои се однесуваат на противпожарната заштита. Општината има донесено одлука за продолжување на соработката со Општина Битола во делот на противпожарната заштита, со која се предвидува ангажирање на 4 пожарникари од страна на Општина Новаци, во рамки на ТППЕ Битола. Во моментот има ангажирано три пожарникари за чии плати и надоместоци Општина Новаци издвојува средства.³⁴

Општина Прилеп нема донесено посебен програмски/акциски/стратешки документ кој се однесува на противпожарната заштита, а општината во овој дел постапува согласно донесен План за заштита и спасување чиј интегрален дел е заштитата од пожари. Советот на Општина Прилеп во периодот 2023/2024 година нема донесено посебни одлуки кои се однесуваат на противпожарната заштита. Од буџетот на Општина Прилеп за 2023 година се издвоени 14.817.000 денари а за 2024 година се издвоени 21.078.000 денари. Средствата се наменети за плати и надоместоци на плати, набавка на стоки и услуги, материјали и ситен инвентар, поправка и тековно одржување на возила и друга опрема, осигурување на моторни возила и други оперативни расходи за потребите на ТППЕ Прилеп. ТППЕ Прилеп покрај матичната општина ја покрива и Општина Долнени.³⁵

³² Податоците се добиени со Решение на Општина Ресен бр. 10-1584/2 од 14.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

³³ Податоците се добиени со Решение на Општина Могила бр. 23-401/2 од 20.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

³⁴ Податоците се добиени со Решение на Општина Новаци бр. 19-111/25 од 23.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

³⁵ Податоците се добиени со Решение на Општина Прилеп бр. 34-26/8 од 23.08.2024 г., по поднесено Барање за пристап до информации од јавен карактер.

Анализа на фактичка состојба – примарно истражување

Кога станува збор за надлежностите на локалната самоуправа во областа на противпожарна заштита, тие се делумно познати за останатите општествени чинители. Па така, на прашањето „Колку сте запознаени со надлежностите на општината (локалната самоуправа) во секторот противпожарна заштита?“, еднаков дел од испитаниците кои го одговориле онлајн прашалникот истакнале дека малку се запознаени (33%) и дека добро се запознаени (33%)(Табела 3).

Табела 3: Запознаеност со надлежностите на општината во секторот противпожарна заштита (сопствена анализа)

Во однос на задоволството од актуелните политики на локалната самоуправа во секторот противпожарна заштита, мислењата се повторно поделени, со тоа што поголем дел од испитаниците одгоориле дека се делумно задоволни (33,3%) или дека се задоволни (27,7%) (Табела 4).

Табела 4: Задоволство од актуелните политики и активности на општината во секторот противпожарна заштита (сопствена анализа)

Истата забелешка од делот на здравствена заштита ќе биде ставена и овде: погореизнесените податоци (во Табела 3 и 4) само индикативно ги покажуваат постоечките состојби, со оглед на тоа што доаѓаат од конкретно избрани претставници од различни сектори од сите општини во регионот. Прашалникот имаше за главна цел квалитативна анализа на постоечките проблеми и предизвици (која следи во продолжение) и истиот е направен со релативно мал број испитаници за да можат кванитативно анализираните податоци да се земат како репрезентативен показател. Сепак, со оглед на профилот на испитаниците, овие податоци е добро да се земат во предвид во целокупниот контекст на анализата, а и како основа за понатамошни подлабоки анализи.

Во однос на клучните **проблеми** кои различните општествени чинители ги истакнуваат во областа противпожарна заштита, а кои се од надлежност на општините, тие се следните:

Генерални проблеми – забелешки кои се однесуваат на повеќе или сите општини:

- Мал број на возила, од кои повеќето се стари и слабо функционални, како и сериозен недостаток на теренски возила

- недоволен број на пожарникари и лоши услови во кои тие работат посебно во делот на заштита опрема и финансиски надомест (плати)
- недоволна обука и тренинг
- неразвиена инфраструктура за водоснабдување
- недоволна превенција и едукација на населението
- Слаба подготвеност за справување со големи пожари и вонредни ситуации
- Непостоење на стратешки план и мерки за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво.

Во однос на *поединечните општини*, единствено се издвојуваат дел од одговорите кои се однесуваат на:

- непостоење на ТППЕ за *Општина Долнени*, како поголема општина која нема своја единица. Притоа подрачјето на општината е релативно големо и често подложно на опожарување во летниот период, а интервенциите од страна на ТППЕ Прилеп значат подолго време за пристигнување на опожареното место, поголеми штети и трошење на повеќе ресурси.

Во однос на **потребите** во секторот противпожарна заштита согласно надлежностите на општините, исто како и идентификуваните проблеми, тие се во најголем дел заеднички за сите или повеќето општини од Пелагонискиот регион, односно се однесуваат на:

Генерални потреби:

- Модернизација на опремата и возилата
- Зголемување на бројот на вработени, нивно соодветно стручно оспособување и подобрување на условите за работа
- Подобрување на инфраструктурата за водоснабдување
- Обуки на населението, посебно на младите за заштита од пожари, информирање за опасностите и ризиците – реализација на локални политики, мерки и активности за отпорност на катастрофи

- Развивање на планови за справување со големи пожари и вонредни ситуации
- Поддршка за доброволните противпожарни единици
- Мапирање на подрачја на локално ниво кои се под ризик од пожари.

Специфични потреби:

- Во Општина Битола што побрзо да се подготви новата противпожарна станица и да се опреми по најсовремени стандарди
- Да се формира ТППЕ за Општина Долнени или преку формирање на мобилни тимови да се зајакнат капацитетите на ТППЕ Прилеп и да се овозможи една единица да биде постојано присутна во Општина Долнени со цел навремен и ефикасен одговор на потребите.

Вака дефинираните проблеми и потреби исто така беа потврдени и од претставниците од општините на пелагонискиот регион, при што беше нагласено дека противпожарната заштита е многу важна тема која особено е актуелна во текот на летниот период, но дека истата не треба во преостанатиот дел од годината да се заборави. Како особен проблем беше истакнат недостатокот на ТППЕ во Општина Долнени како една од поголемите општини во државата која нема своја противпожарна единица. Тука беше споменат примерот на меѓуопштинска соработка помеѓу општините Боговиње и Врапчиште каде е обезбедена поддршка од ЕУ Програмата за прекугранична соработка со Албанија, за основање на заедничка ТППЕ за овие две општини.³⁶ Овој пример беше истакнат како позитивен пример и можност која може да се искористи и од страна на Општина Долнени.

Дополнително, беше истакната важноста од едукација на младите во училиштата за противпожарна заштита, која задолжително треба да вклучува и практични вежби. Беше посочено дека скоро никој од младите иако гледаат ПП апарати во разни објекти, не знаат како се ракува со нив во случај на пожар, а исто така свесноста за штетните

³⁶ Повеќе за проектот на: <https://komunabogovine.gov.mk/wp-content/uploads/2023/05/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-1.pdf>

последници од намерно или ненамерно предизвикување на пожари е на многу ниско ниво.

Исто така, важноста од зајакнување на доброволните противпожарни друштва беше дискутирана, како важен сегмент во справување со шумските пожари. Ваквите друштва треба повеќе да се промовираат но и да се поддржат од страна на општините со соодветни програми и финансиски средства затоа што тие се важна алка во противпожарната заштита и значајна поддршка на професионалните ТППЕ.

Противпожарната заштита на локално ниво и младите - Зошто идентификуваните проблеми / потреби се важни за младите?

Постоењето на политики и практики за противпожарна заштита кои се фокусираат на младите се од суштинско значење за обезбедување на безбедност и благосостојбата на помладите генерации. Овие политики треба да имаат за цел да ги едуцираат, заштитат и да ги поттикнат младите да ги разберат ризиците од пожар и да преземат соодветни активности во случај на пожар.

Недостатокот на опрема и возила во противпожарните станици, недостатокот на пожарникари и лошите услови во кои тие работат, не само што значи ограничување во интервенциите и со тоа зголемување на ризикот од штетни последици, туку тоа значи дека професијата пожарникар во очите на младите не се гледа како перспективна и достоинствена и не е посакувана како иден избор. Токму затоа, подобрување на стандардот и условите за работа на пожарникарите е клучно за да се обезбеди идните генерации да ја гледаат оваа професија како посакувана и перспективна.

Недостатокот на едукација на населението значи дека и младите како ранлива категорија немаат основни познавања за спречување и заштита од пожари. Токму затоа потребно е младите уште во рамки на училиштата да добиваат основна обука за заштита од пожари, вклучувајќи како да препознаат опасност од пожар, што да прават за време на пожар и како да се спречат пожари. Исто така, потребно е да се воведат редовни

вежби за пожар во училиштата, со цел да се придонесе кон тоа учениците и персоналот се подготвени за вистински итен случај.

Вложувањето во опрема за заштита од пожари значи и инсталирање на опрема за заштита од пожари што е безбедна за децата во училиштата, дневните центри и другите објекти каде што се присутни деца и млади. Ова може да вклучува аларми за чад, системи со прскалки и достапни апарати за гаснење пожар.

Исто така, младинскиот ангажман и вклученост може да се реализира и во областа на противпожарната заштита преку програми за волонтирање каде што повозрасните млади можат да научат за гаснење пожари, превенција од пожари и одговор во итни случаи. Овие програми не само што ќе ги едуцираат младите, туку ќе го поттикнат нивното чувство на одговорност и служба за заедницата. Исто така вклученоста на младите во советодавните тела како што се кризните штабови во рамки на општините е важно со цел да се осигура дека перспективите и потребите на младите се земаат во предвид при преземање на мерки и креирањето политики.

Понатаму, недостатокот на програми за превенција и заштита од пожари, значи дека општините меѓу другото немаат утврдени политики за противпожарна заштита кога се организираат јавни настани каде се присутни голем број на млади, како што се концерти, спортски игри и кампови. Овие програми треба да осигураат дека местата каде овие настани се одржуваат имаат соодветни мерки за заштита од пожари и дека организаторите имаат планови за итни случаи.

Преку креирање локални политики и преземање мерки кои ги имаат во предвид перспективите и потребите на младите, можат значително да се намали ризикот од повреди и смртни случаи поврзани со пожар кај младите, а истовремено да се охрабрат младите да бидат проактивни во превенцијата и безбедноста од пожари.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Спроведената анализа укажува на постоење сериозни предизвици со кои се соочуваат младите во делот на здравствената и противпожарната заштита во Пелагонискиот регион. Од анализата на постоечката законска регулатива и актуелните програмски/акциски/стратешки документи на општините, одлуки на Совет и средства кои се издвојуваат од буџетите за овие сектори, се утврди дека во општините од Пелагонискиот регион се уште нема целосна реализација и исполнување на надлежностите во делот на здравствена и противпожарна заштита, недостасуваат стратешки документи и програми и соодветна буџетска алокација. Ваквата слаба или недоволна реализација на општинските надлежности во областите здравствена и противпожарна заштита ги оневозможува институциите кои работат во овие сектори целосно и навремено да ги реализираат своите дејности, а на младите да ги остварат своите права.

Поради тоа, потребно е преземање на следните мерки и активности од страна на општините во Пелагонискиот регион за подобрување на состојбите во делот на здравствената и противпожарна заштита и младите, во рамки на нивните надлежности:

Здравствена заштита

Предлог мерка 1: Креирање на програми за здравствена едукација/советување за ментално здравје на младите во сите општини на Пелагонискиот регион;

Опис: Младите имаат потреба од постојано достапни форми на доверливо советување, особено во областа ментално здравје. Повремените класични предавања кои се реализираат на овие теми иако можат да дадат одреден придонес, не можат целосно да допрат до младите на индивидуално ниво и на нивните специфични проблеми. Овие теми се сеуште табу во поголемиот дел од населените места на Пелагонискиот регион, па младите имаат потреба од постојано достапни услуги за советување кои освен што ќе бидат стручни, ќе им овозможат приватност и доверливост. Онлајн комуникацијата е еден од методите кои младите го сметаат за сигурен и близок, па истата е добро да се предвиди и како форма на советување во овие програми. Програмите треба да

вклучуваат формирање на **Меѓуопштинско онлајн советуваиште за ментално здравје**, при што сите 9 општини со свои средства би учествувале во ангажирање на најмалку **3 лиценцирани психолози кои во смени ќе бидат достапни за онлајн комуникација и поддршка на младите 24/7**. Поддршката би вклучувала креирање на онлајн платформа на која освен комуникација во реално време, тековно ќе се објавуваат и различни едукативни содржини од интерес на младите.

Одговорни институции: ЕЛС од сите 9 општини,

Индикативна временска рамка: јануари – декември 2025

Потребни ресурси: човечки ресурси (стручни лица за ментално здравје), финансиски ресурси (буџетот на општините), технички ресурси (веб платформа за онлајн комуникација).

Предлог мерка 2: Формирање подрачни служби на здравствените домови (службите за Итна медицинска помош) во општините Долнени, Кривогаштани, Могила и Новаци;

Опис: Да се искористат постоечките објекти во овие општини кои во минатото се користеле токму за оваа дејност и истите да се оспособат за дисперзирани одделенија на здравствените домови, особено на одделите за итна медицинска помош, со што би се овозможиле побрзи, навремени и поекономични интервенции на службите и подобар пристап до услугите на пациентите. Според информациите добиени од општините, овие објекти се во сопственост на Здравствен дом Битола (објектите во општините Могила и Новаци) и Општа болница со проширена дејност Прилеп (објектите во општините Кривогаштани и Долнени). Во случајот на Општина Битола со оглед на фактот што законски општината е дел од управувачката структура на ЈЗУ Здравствен дом Битола, формирање на дисперзирани одделенија во објектите во Могила и Новаци е во рамки на нејзината надлежност. Во случајот на Општина Прилеп, управувањето со ЈЗУ Општа болница со проширена дејност е во надлежност на Министерството за здравство, но Општина Прилеп може да препорача до Министерството, повикувајќи се на своите законски надлежности во делот на примарната здравствена заштита.

Одговорни институции: ЕЛС Прилеп и Битола, Здравствен дом Битола, ЈЗУ Општа болница со проширена дејност Прилеп, Министерство за здравство

Индикативна временска рамка: јануари 2025 – јули 2026

Потребни ресурси: техничка и медицинска опрема и возила, човечки ресурси (здравствен и административен кадар), финансиски ресурси (од буџетот на општините и јавните установи).

Противпожарна заштита

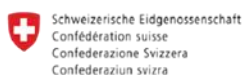
Предлог мерка 1: Формирање на ТППЕ во Општина Долнени и зајакнување на поддршката за постоечките доброволни противпожарни друштва во Битола, Прилеп и Демир Хисар;

По примерот на меѓуопштинска соработка помеѓу општините Боговиње и Врапчиште, како и обезбедувањето на финансиска поддршка од ЕУ програмата за прекугранична соработка, да се формира работен тим кој ќе испланира и реализира проект за обезбедување инфраструктурни и технички услови за формирање на ТППЕ за Општина Долнени. Овој проект ќе вклучува обезбедување инфраструктура (објект), опрема и сертификарање на пожарникари. Сепак, за оваа препорака целосно да се реализира потребно е освен обезбедување на инфраструктура, опрема и сертификарање на пожарникари, да се направат и измени на Законот за пожарникарство поради додавање на ТППЕ Долнени во истиот, но Општина Долнени би можела да се вклучи со барање до Министерството за одбрана и/или пратениците од регионот да предложат такви измени.

Одговорни институции: Општина Долнени, Министерство за одбрана

Индикативна временска рамка: јануари 2025 – декември 2026

Потребни ресурси: инфраструктура, опрема и сертификарање на пожарникари (да се обезбедат преку финансиска поддршка од ЕУ), човечки ресурси (административни

службеници), финансиски ресурси за понатамошно функционирање на ТППЕ (од буџетот на општините и Министерството за одбрана).

Предлог мерка 2: Обезбедување на програмска поддршка за постоечките доброволни противпожарни друштва во Битола, Прилеп и Демир Хисар;

Опис: Да се обезбеди програмска поддршка за зајакнување и проширување на капацитетите на доброволните противпожарни друштва кои постојат во Битола, Прилеп и Демир Хисар преку изготвување на посебни програмски документи во кои ќе биде предвидено евидентирање на овие друштва и нивните членови и обезбедување на финансиска поддршка за нивните активности на годишно ниво, како и активности за нивна поголема промоција со цел проширување на членството.

Одговорни институции: Општини Битола, Прилеп и Демир Хисар

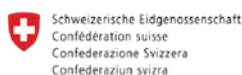
Индикативна временска рамка: јануари – декември 2025

Потребни ресурси: финансиски ресурси од буџетот на општините, човечки ресурси.

Предлог мерка 3: Креирање на програми со теоретска и практична обука за противпожарна заштита и едукација на младите во сите општини на Пелагонискиот регион;

Во соработка со територијалните противпожарни единици како и средните училишта во сите општини, **да се креираат програми за едукација на младите за противпожарна заштита кои ќе вклучуваат и практични вежби, а кои ќе се одржуваат повеќе пати во текот на секоја учебна година како задолжителен дел од воннаставните активности.** Овие програми можат да бидат дел од постоечките програми за заштита и спасување кои ги имаат дел од општините или како посебни, доколку такви документи нема во рамки на општината.

Одговорни институции: ЕЛС од сите 9 општини, ТППЕ Битола, Прилеп, Ресен, Демир Хисар, Крушево, Кривогаштани, средни училишта во сите 9 општини.

Индикативна временска рамка: јануари 2025 – јуни 2026

Потребни ресурси: човечки ресурси (административни служби и стручни лица од областа на пожарникарството), финансиски ресурси.

Со имплементација на вака дадените препораки ќе се придонесе кон поефективна реализација на надлежностите на општините во секторите здравствена и противпожарна заштита, која е прилагодена на потребите на младите и придонесува кон подобрување на условите во кои тие функционираат и се развиваат во своите заедници.

Референци:

- Инвестирајте во Пелагонија, *Општи карактеристики на регионот*, достапно на: <https://investinpelagoniaregion.mk/pelagoniski-planski-region/opsti-karakteristiki/> [пристапено на 07.08.2024]
- Центар за развој на Пелагониски плански регион, *Регион*, достапно на <https://pelagonijaregion.mk/region/> [пристапено на 07.08.2024]
- Биро за регионален развој, *Плански региони*, достапно на: <https://brr.gov.mk/%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%80-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0/> [пристапено на 07.08.2024]
- База на податоци МакСтат, *Попис на население 2021*, достапно на https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat_Popisi_Popis2021/?xid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef , [пристапено на 07.08.2024]
- Kickbusch, Gleicher 2012, *Governance for health in the 21st century*, World Health Organization (WHO) – regional office for Europe, ISBN 978 92 890 0274 5, стр. 19, достапно на <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/326429/9789289002745-eng.pdf> [пристапено на 11.08.2024]
- Камчев, Данилова, 2009, *Организација на здравствената служба - скрипта*, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип – Факултет за медицински науки, стр. 38, достапно на <https://eprints.ugd.edu.mk/4926/> [пристапено на 13.08.2024]
- ЗЕЛС 2021, *Прирачник - Водич низ надлежностите за новоизбраните градоначалници и членовите на советите на општините*, достапно на <https://zels.org.mk/Upload/Documents/PRIRACNIK-2021-2025.pdf> [пристапено на 13.08.2024]
- Менковски Б. 2010, *Територијалните противпожарни единици по трансферирањето од централната власт на единиците на локалната самоуправа, искуства и предизвици*, Противпожарен сојуз на РМ, Дирекција за

заштита и спасување, Противпожарна заштита во Република Македонија – советување, Струга 2010, стр. 24, достапно на <https://psm.mk/wp-content/uploads/2010/04/sovetuvanje-protivpozarnata-zastita-vo-r.makedonija-iskustva-i-predizvici-struga-2010.pdf> [пристапено на 16.08.2024]

- Центар за граѓански комуникации 2023, *Недостигаат 340 пожарникари, а возилата што ги возат се просечно стари по 27 години*, достапно на <https://www.opendata.mk/Home/TekstualniDetails/123?Category=1> [пристапено на 16.08.2024]
- Проект за прекугранична соработка за заштита од пожари ФИРЕШИЕЛД, достапно на: <https://komunabogovine.gov.mk/wp-content/uploads/2023/05/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-1.pdf>

Законски акти:

- Закон за локалната самоуправа, Сл. Весник на РМ бр. 5 од 20.01.2002
- Закон за пожарникарство, пречистен текст, Сл. Весник на РМ бр. 168/2017 година
- Закон за изменување на законот за пожарникарство, Сл. Весник на РМ бр. 152/2019

Прилог 1: Онлајн прашалник

Здравствена и противпожарна заштита во Пелагонискиот регион и младите

Прашалникот се реализира со цел подготовка на секторска анализа за здравствена и противпожарна заштита во општините на Пелагонискиот регион, во рамки на проектот „Младински политики по мерка на младите“ кој е финансиран во рамки на програмата ЦИВИКА Мобилитас со поддршка од Владата на Швајцарија, а спроведуван од страна на Здружение ПРО ЛОКАЛ Битола и партнерски организации од пелагонискиот регион. За подготовка на прашалникот и обработка на податоците е одговорна Весна Шапкоски, како надворешен експерт ангажиран во рамки на проектот. Одговорите се анонимни и истите ќе бидат искористени и презентирани за прикажување на состојбите и идентификување на проблемите, како и дефинирање на препораки во рамки на самата анализа.

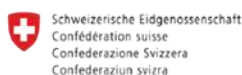
1. Од која општина доаѓате?

- ☐ Битола
- ☐ Прилеп
- ☐ Ресен
- ☐ Демир Хисар
- ☐ Крушево
- ☐ Могила
- ☐ Новаци
- ☐ Кривогаштани
- ☐ Долнени

2. Од кој сектор доаѓате?

- ☐ Бизнис сектор
- ☐ Граѓански сектор (невладина организација, здружение)
- ☐ Државна или јавна институција/установа
- ☐ Академска заедница
- ☐ Граѓанин/граѓанка
- ☐ Друго

3. Колку сте запознаени со надлежностите на општината (локалната самоуправа) во

секторот здравство?

- ☐ Воопшто не сум запознаен/а
- ☐ Малку сум запознаен/а
- ☐ Делумно сум запознаен/а
- ☐ Добро сум запознаен/а
- ☐ Целосно сум запознаен/а

4. Колку сте запознаени со надлежностите на општината (локалната самоуправа) во секторот противпожарна заштита?

- ☐ Воопшто не сум запознаен/а
- ☐ Малку сум запознаен/а
- ☐ Делумно сум запознаен/а
- ☐ Добро сум запознаен/а
- ☐ Целосно сум запознаен/а

5. Колку сте задоволни од актуелните политики и активности на вашата општина (локална самоуправа) кои се однесуваат на секторот здравствена заштита ?

- ☐ Не постојат актуелни политики/ активности во овој сектор
- ☐ Не сум задоволен/на
- ☐ Делумно сум задоволен/на
- ☐ Задоволен/на сум
- ☐ Не знам

6. Колку сте задоволни од актуелните политики и активности на вашата општината (локална самоуправа) кои се однесуваат на секторот противпожарна заштита?

- ☐ Не постојат актуелни политики/ активности во овој сектор
- ☐ Не сум задоволен/на
- ☐ Делумно сум задоволен/на
- ☐ Задоволен/на сум
- ☐ Не знам

7. Наведете кои се клучните проблеми/ потреби во секторот здравствена заштита од надлежност на општината (управување со мрежа на здравствени установи од примарна здравствена заштита, здравствено воспитување, заштита на здравјето на работниците, здравствен надзор на животната средина и заразни болести, помош на пациенти со специјални потреби итн.) особено во контекст на специфичните потреби на младите:

8. Кои препораки би ги дале на вашата општина (локална самоуправа) за подобрување на состојбите во секторот здравствена заштита во рамки на нејзините надлежности особено во однос на потребите на младите?

9. Наведете кои се клучните проблеми/ потреби во секторот противпожарна заштита од надлежност на општината (противпожарна заштита што ја вршат територијалните противпожарни единици) особено во контекст на потребите на младите.

10. Кои препораки би ги дале на вашата општина (локална самоуправа) за подобрување на состојбите во секторот противпожарна заштита во рамки на нејзините надлежности особено во однос на потребите на младите?

11. Дополнителни коментари:
